

Friedrich Klára

Zoltán Sándor székely unitárius lelkész, hittudós élete és az általa festett asztal, láda és szék rovásfeliratai

Alapgondolat:

*„Magyar! Durva erőszak megsemmisítheti földi javaidat,
de lelked javából fakadt szellemi kincseidet el nem tiporhatják
soha. Őrizz meg, újíts fel minden szépet s jót...”*
Zoltán Sándor, 1939

A rovásírással való foglalkozás során nagyszerű emberekkel találkozhatunk, akiket a lexikonok és a folyóiratok ritkán említenek. Zoltán Sándor unitárius lelkész életét, munkásságát is úgy ismertem meg, hogy Bara Júliától (PhD, művészettörténész) fényképek jutottak el hozzám egy erdélyi festett bútor asztalának rovásfeliratáról. Később, nagy örömemre Júliától egy festett láda és egy szék rovásfeliratának fényképét is megkaptam. A feliratok készítője Zoltán Sándor volt.

Mindhárom felirat (asztal, láda, névjel a széken) a székely-magyar rovásírás betűivel készült, ezek néhány kivétellel a hiteles, történelmi betűsorokban megtalálhatók.

Az asztal 80 cm magas, 100 cm hosszú, 60 cm széles. Kékre festett kávéja 9 cm széles, ennek négy oldalán futnak körbe a kb. három centiméteres betűk.

1. Az asztal szembenézeti fényképe, kávéján rovásbetűkkel. Fénykép: Bara Júlia

A betűk száma:

Az asztal felirata 201, a ládáé 204, a széké 2 betűből áll.

Jelzések:

A festő a szavakat pontokkal választotta el, a mondatokat pedig nyolc szirmú virággal, fekete színnel. Az olvasatnál a napjainkban használatos írásjeleket alkalmazom.

A rovásfelirat olvasata:

1. szövegrész: Galambos, virágos, 100 cm hosszú oldalon.

Látható az 1-es képen. A szöveget az évszám osztja ketté. Az első szövegrész az évszám bal oldalán kezdődik és jobbról-balra halad. Külön rovásbetű betű jelzi a zárt **Ě** ejtést.

MAGYAR! DURVA ĚRŐSZAK MĚGS...

2. szövegrész: Bal felőli rövidebb, 60 cm - es oldalon folytatódik a szöveg:

...ĚMMISÍTHETI FÖLDI JAVAI DAT, DE LĚLKĚD JAVÁBÓL FAK...

3. szövegrész: A galambos, virágos első oldallal párhuzamos, 100 cm hosszú, fiókos oldalon lévő felirat:

...ADT SZELLĚMI KINCSEIDET EL NEM TIPORHATJÁK SOHA. ÓRIZZ MĚG, ÚJITS FĚL MINDĚN SZĚPET S JÓT, (A)MI

4. szövegrész: Jobb felőli rövidebb, 60 cm. - es oldalon:

ŐSEINK ÖRÖKE (öröksége) S ATTÓL SOHA EL NĚ FORDULJ, FĚLD A (folytatódik az első, virágos, galambos oldal jobb felén)

Befejező szövegrész: Látható az 1-es képen. A szöveg visszatér az első galambos, virágos oldal jobb felére a festő nevével és a két nyolc szirmú, piros virág között lévő évszámmal fejeződik be:

TE ISTĚNĚDĚT. ZOTÁN SÁNDOR FĚSTĚTTĚ, 1939.

Az asztal káváján körbe futó szöveg tehát folyamatosan:

MAGYAR! DURVA ERŐSZAK MEGSEMMISÍTHETI FÖLDI JAVAI DAT, DE LELKED JAVÁBÓL FAKADT SZELLEMI KINCSEIDET EL NEM TIPORHATJÁK SOHA. ÓRIZZ MEG, ÚJITS FEL MINDEN SZĚPET S JÓT, AMI ŐSEINK ÖRÖKE, S ATTÓL SOHA EL NE FORDULJ! FĚLD A TE ISTĚNEDET! ZO(L)TÁN SÁNDOR FESTETTE, 1939.

Megjegyzések:

1. szövegrészhez: A „durva erőszak” kifejezéssel Zoltán Sándor a trianoni döntést követő magyarellenes intézkedésekre és elrománosítási törekvésekre utal.

Befejező részhez: A festő vezetéknevéből egy L betű hiányzik (ZOTÁN), amelyet vagy a helyi kiejtés miatt hagyott ki, vagy véletlenül. Majd látjuk, hogy a ládán teljesen kiírta a nevét.

A láda felirata

A felirat az 1943-ban készült láda fedelének belsején helyezkedik el. (zárt Ę jelölése vastagabb, dőlt betűkkel)

2. A láda felirata. Fénykép: Bara Júlia

A láda felirata soronként:

EZT A LÁDÁT S VELE EGYÜTT
KÉT SZÉKÉT HOMORÓDSZ ĘNTMÁR
TONI ZOLTÁN SÁNDOR FESTÉTTÉ
BUDAPESTĚN SZŐLŐFŐLDJE FĚLSZA
BADULÁSÁNAK HARMADIK ESZTENDEJÉBEN RÉGI

TULIPÁNOS LÁDÁK MINTÁJÁRA. SEGÍTSE AZ
ISTEN E LÁDA GAZDÁJÁT BÉCSÜLETBEN JÓVAL TÖLTSE
A LÁDÁJÁT

A szöveg folyamatosan:

EZT A LÁDÁT S VELE EGYÜTT KÉT SZÉKET HOMORÓDSZENTMÁRTONI ZOLTÁN SÁNDOR FESTETTE BUDAPESTEN, SZÜLŐFÖLDJE FELSZABADULÁSÁNAK HARMADIK ESZTENDEJÉBEN, RÉGI TULIPÁNOS LÁDÁK MINTÁJÁRA. SEGÍTSE AZ ISTEN E LÁDA GAZDÁJÁT BECSÜLETBEN, JÓVAL TÖLTSE A LÁDÁJÁT.

A „szülőföldje felszabadulásának 3. esztendejében” kifejezéssel Zoltán Sándor az 1940-es 2. bécsi döntésre utalt, amelynek során Erdély egy részét és benne Székelyföldet is visszakaptuk az 1947-es párizsi békeszerződésig (amelynek következtében a magyarság további területcsonkítást szenvedett el).

Széken lévő névjel (monogram): Z és S összerovással: Zoltán Sándor.

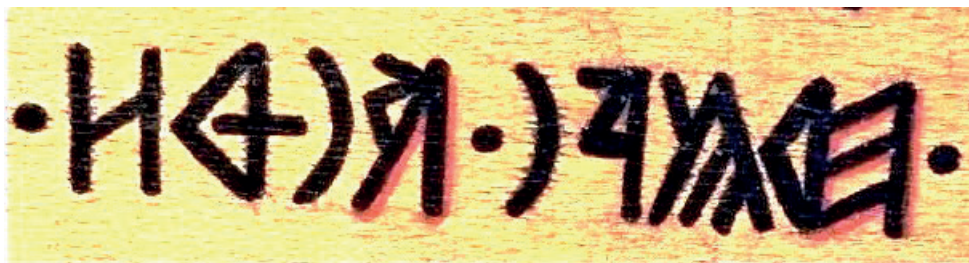
3. Zoltán Sándor névjele a széken

Írásjelek:

Zoltán Sándor a szavakat pontokkal választja el, a mondatokat nyolc szirmú virággal, fekete színnel. A felkiáltójelet is a virág jelzi. Az évszámot két piros nyolc szirmú virág veszi közre. A ládán a sorvégeken az elválasztó jel két vízszintes vonal.

Összerovások:

Zoltán Sándor magas szinten gyakorolta a rovásírást, ezt bizonyítják az összerovások (ligaturák). Ezek közül itt csak a lelkész nevének összerovását mutatom a ládáról:

4. Zoltán Sándor neve összerovással a ládán

Megismerve a feliratokat, ismerjük meg készítőjét is:

Bara Júlia leveleiből a következőket tudtam meg, köszönet érte:

„A feliratokat készítő Zoltán Sándor homoródszentmártoni unitárius lelkész, nagy műveltségű egyházi író, aki bútorfestéssel, valamint a Homoródszentmártoni régi festett bútorok motívumkincseinek gyűjtésével is foglalkozott. A rovásírásos emlékek is érdekelhették, ismerhette, esetleg másolhatta is ezeket. Egy apró adat: Pálffi Márton „Az énlaki és konstantinápolyi rovás-betűs felirat” című tanulmányában említi, hogy kikérte Zoltán Sándor homoródszentmártoni lelkész véleményét az énlaki felirattal kapcsolatban. (Pálffi Márton: Az énlaki és konstantinápolyi rovás-betűs felirat. In: Keresztény Magvető, 1934, 4–5. füzet, 221)

1932-ben megbírságotlák Zoltán Sándort, mivel hittanórán lediktálta a Himnusz szövegét. A csendőrség tudomást szerzett a dologról és megtette ellene a feljelentést a székelyudvarhelyi törvényszéken. Itt Zoltán Sándort 1 napi elzárásra és 100 lej pénzbírságra ítélték. A fellebbezések miatt az ügy a marosvásárhelyi Ítéltábla elé került, ahol a törvényszék ítéletét megváltoztatták és Zoltán Sándort 3000 lej pénzbírságra ítélték. Egy alkalommal egyik prédikációja miatt is letartóztatták.

1972-ben Vargyason kiállították rajzait, vízfestményeit a Homoród menti festett bútorok jellegzetes díszítő elemeiről.”

Itt köszönöm meg Bara Júliának az adatokat, a számomra megtisztelő lehetőséget a rovásírásos szövegek olvasatának elkészítésére és azt is, hogy a közzététel engedélyezésével gyarapította a megismerhető, tanulmányozható rovásfeliratok számát.

Zoltán Sándor unitárius lelkész és egyházi író 1888-ban született Székelyföldön, (napjainkban Hargita megye) Homoródmáson, földműves családban. Okos, jó tanuló gyermek volt, ezért a falu papja azt javasolta szüleinek, hogy írassák be a székelykeresztúri Unitárius Gimnáziumba. Ezt jeles eredménnyel végezte el, majd a kolozsvári Unitárius Főgimnáziumban tanult tovább és érettségizett kitűnő eredménnyel 1907-ben. Az Unitárius Teológiai Akadémián szerzett lelkészi képesítést 1911-ben. Teológiai tanulmányai mellett a Ferenc József Tudományegyetemen, szintén Kolozsváron görög-latin és filozófiai tanfolyamokon is részt vett. 1911-1912-ben egyházi ösztöndíjjal a jénai, lipcsei drezdai egyetemeken filozófiát, lélektant és ókori történelmet hallgatott.

1911-ben Budapestre neveztek ki segédlelkésznek. Mivel ebben az évben Homoródszentmártonban is megürült a lelkészi állás, Zoltán Sándor szülőföldje közösségének hívására ezt választotta a biztos egyházi előmenetelt ígérő budapesti helyett. 1912-től 52 évig, nyugdíjazásáig lelkészkedett itt. Hatékony szervező munkát végzett a közösségért, megszervezte a fogyasztási és hitel-szövetkezeteket, ezeknek vezetője is lett. Egyházi, néprajzi gyűjtő munkát, szépirodalmi és művészeti tevékenységet folytatott, tanult és tanított. Többek között 1937-ben „Az újszövetségi teológiai szakcsoport”-ból magántanári vizsgát tett.

A trianoni diktátum után is minden helyzetben kiállt hívei érdekében, vállalva

a nyílt ellenállást. Az igazságtalanságokat feljegyezte, ezek miatt panaszt tett. Pál Jánosnál olvashatjuk, hogy „Zoltán Sándor homoródszentmártoni lelkész 1934. február 21-én kelt jelentésében arról számolt be, hogy egyházközségében a csendőrség egyre-másra különböző címeken és ürügyekkel kihágási jegyzőkönyveket veszen fel a kiszemelt emberek ellen, beterjeszti a bírósághoz (amely úgy látszik, szintén be van véve a térítő társaságba), és aztán jönnek a 100-400 lejig terjedő kihágási bírságolások. Ennek megfelelően egyik hívét két hónap alatt nyolcszor büntették meg.... A másik térítési eszköz a községi közmunkára kirendelés. Mikor a legsürgősebb gazdasági munkával vannak elfoglalva (aratás, hordás, cséplés), hajtják közmunkára csendőri karhatalom igénybevételeivel. A legújabb trükk: nem engedik, hogy csépeljenek. Mikor már a cséplést megkezdte valamelyik ember, megjelenik a csendőr, a jegyző, s megállítatják a gépet, beszüntetik, megtiltják a cséplést, mert az udvar szűk, az épületek közel vannak a géphez s így tovább... 1935 augusztus 26-án László Mózes homoródszentmártoni lakos elvitte udvarába a cséplőgépet, s minden előkészületet megtett cséplésre. Ekkor megjelent a csendőrség, a gépet kipurancsolta az udvarból azzal az indoklással, hogy ilyen irredecentának nem szabad csépelnie...Zoltán Sándor homoródszentmártoni lelkész beszámol egy hasonló esetről, melyben az érintettet a jegyző 20 km távolságra levő fenyőgerendák fuvarozására utasította községi közmunka címen, azt írja, hogy többen is hajlandóak lennének az angol bizottság előtt beszélni az őket ért atrocitásokról. (Verések is gyakran előfordultak.)”

Zoltán Sándor 1979-ben hunyt el Budapesten. Könyvtárának nagy részét homoródszentmártoni egyházközségének hagyta. Itt a templom mellett elhelyezett hármass, betonba öntött kopjafa őrzi emlékét. Hamvait a budapesti Farkasréti temetőben helyezték örök nyugalomra. Az ő fia Zoltán Aladár zeneszerző, zeneíró, zenekritikus, szerkesztő, tanár, néprajzkutató.

Mint fentebb írtam, a rovásírással való foglalkozás során nagyszerű embereket ismerhetünk meg, Zoltán Sándor mellett hadd említsem dr. Andrassy Ernő pártiumi orvost, az Érmellék művelődési és természeti kincseinek mentőjét is.

Összegzés:

Zoltán Sándor nem csak jelentős egyházi ember, hanem tehetséges művész is: festő, rajzoló. De nem csak pap és művész, hanem tudós is. Nem „szobatudós”, aki mások gyűjteményeiből dolgozik, hanem maga is gyűjtő, értékőrző, a régi

székely festett bútorok mintakincsének mentője.

Az idei *Hol vagytok székelyek* tanácskozás címében szerepel, hogy **kiút kereső konferencia**. Zoltán Sándor unitárius lelkész munkássága és életelve megmutatja az egyik kiutat: megőrizni és felújítani, bármilyen nehéz körülmények között, nem csak a tárgyi értékeket, hanem mindazokat a szellemi, művelődéstörténeti kincseket, amelyek egy nemzet lényegét adják. Többek között ilyen a magyar nyelv és a szorosan hozzá tartozó, vele együtt fejlődött székely-magyar rovásírás.

Végül álljon itt két idézet *Az Isten szó ősjelentése* c. tanulmányából (Keresztény Magvető, 1937. július-október):

„Az az isten, ki az eget és földet teremtette az ég és föld keletkezése előtt már megvolt, tehát az ősz-isten volt, az ís-tenger vagy ís-tengri, az a nagy, az az „öreg” isten, aki parancsolt az erdők, a levegő, a nagy vizek tündéreinek s aki nyílával, a villámmal lesújtotta, ítéletével megütötte a gonoszat (a székely nép szerint a villám „isten ítélete”, mely „megüt” embert, állatot, stb.-t) ...

Mindezek után végeredményként kimondhatjuk, hogy isten szavunk két olyan szónak az összetételéből keletkezett, melyek közül az első, az ís (ős) az időbeli végtelenséget, az örökkévalóságot, a második, a ten (eredetileg tenger) a térbeli végtelenséget, határtalanságot, megmérhetlenséget, minden fölöttiséget fejez ki és így az isten szó ősjelentése annyi, mint ősidóktól, öröktől fogva létező, minden fölött levő, határtalan lény. Ez a jelentés pedig azt mutatja, hogy őseinknek már jóval a honfoglalás előtt oly tisztult és magasrendű fogalma volt Istenről, ami messze felülhaladja a görög-római mitológiák anthropomorfikus istenfogalmát”

Források: rövidítve, ehhez az íráshoz.

Bara Júlia művészettörténész: Személyes közlések és fényképek

Borsos Géza – Patrubány Miklós: Nemzet-e, vagy nép-e a székelység? N tán kisebbség? (Magyarságtudományi Füzetek, 26., 2015)

Czuczor Gergely – Fogarasi János: A magyar nyelv szótára (Pest, 1862)

Csallány Dezső: A székely-magyar rovásírás emlékei (Nyíregyházi Jós András Múzeum évkönyve, III. 1960, 1963)

- Ferenczi Géza:** Székely rovásírási emlékek (Székelyudvarhely, 1997)
- Forrai Sándor:** Az ősi magyar rovásírás az ókortól napjainkig (Antológia Kiadó, 1994)
- Fischer Károly Antal:** A hún-magyar írás és annak fennmaradt emlékei (1889, Hun-idea Kiadó, 2005. Fischer könyvének létezik egy 1992-es hasonló kiadása is a Hétágú Síp Alapítvány által).
- Friedrich Klára:** Papok és tanítók a rovásírás fennmaradásáért (In: Ősök és írások, 2008/25)
- Friedrich Klára:** Megfejtések könyve, I., II. kötet (2013, 2015)
- Friedrich Klára–Szakács Gábor:** Kőbe vésték, fába rótták... (2005)
- Kocsi Márta-Csomor Lajos:** Festett bútorok a Székelyföldön (Népművelési Propaganda Iroda, évszám nélkül)
- Mandics György:** Róvott múltunk (Irodalmi Jelen Kiadó, I, II, III. 2010-2011)
- Pál János:** Vissza- és elrománosítási kísérletek ideológiai gyökerei a székelyföldi unitárius egyházközségeiben, I. rész. (In: Keresztény Magvető, 2008/3. szám) <http://epa.niif.hu/02100/02190/00215/pdf/>
- Pál János:** Vissza- és elrománosítási kísérletek ideológiai gyökerei a székelyföldi unitárius egyházközségeiben, II. rész. (In: Keresztény Magvető, 2008/4. szám) <https://epa.oszk.hu/02100/02190/00216/pdf/>
- Sebestyén Gyula:** Rovás és rovásírás (1909, Tinta Kiadó, 2002)
- Sebestyén Gyula:** A magyar rovásírás hiteles emlékei (MTA, 1915)
- Szabó Károly:** A régi hún-székely írásról (Budapesti Szemle, 1866)
- Szakács Gábor: Patakfalvi Sámuel** rovásírási Bibliájáról (Magyar Demokrata, 2009. szept. 9)
- Szondi Miklós:** Történelmünkhöz bővebben magyarul (Solt, 2011)
- Thelegdi János:** Rudimenta Priscae Hunnorum linguae breuibus quaestionibus ac responsionibus comprehensa opera et studio (A hunok régi nyelvének elemei rövid kérdésekben és feleletekben összefoglalva, dolgozat és tanulmány, Leyden, 1598)
- Zoltán Attila:** Száztíz éve született Zoltán Sándor (Unitárius Közlöny, Kolozsvár, 1998/május-július) https://epa.oszk.hu/02100/02175/00647/pdf/Unitarius_Kozlony_1998_05-07.pdf
- Zoltán Sándor:** Az Isten szó ősjelentése (Keresztény Magvető, 1937. július-október) <https://epa.oszk.hu/02100/02190/00072/pdf/>

Friedrich Klára előadásának tömörítvénye

Zoltán Sándor unitárius lelkész által festett asztal, láda és szék rovásfeliratairól

Zoltán Sándor unitárius lelkész és egyházi író Homoródalmáson született 1888-ban.

Az Ő élet-elve: megőrizni és felújítani, nem csak a tárgyi értékeket, hanem mindazokat a szellemi, művelődéstörténeti kincseket, amelyek egy nemzet lényegét adják.

Zoltán Sándor nem csak jelentős egyházi ember, hanem tehetséges művész is: festő, rajzoló. De nem csak pap és művész, hanem tudós is. Nem „szobatudós”, aki mások gyűjteményeiből dolgozik, hanem maga is gyűjtő, értékőrző, a régi székely festett bútorok mintakincsének mentője....

„1932-ben 3000 lej bírság megfizetésére ítélték Zoltán Sándort, mivel hittanórán lediktálta a Himnusz szövegét. Egy alkalommal egyik prédikációja miatt is letartóztatták.” (Bara Júlia)

A dolgozat a Zoltán Sándor által festett asztal, láda és szék rovásfeliratának olvasatát is tartalmazza, amely a dolgozatkérő levél harmadik pontjához is kapcsolható.

Pályái

Friedrich Klára vagyok, 1948-ban születtem Budapesten.

Az érettségi után többször felvételiztem az Eötvös Loránd Tudományegyetem magyar-német - művészettörténet szakára, de mivel klerikális reakciónak számítottam, nem vettek fel. Így lettem gyógypedagógus-logopédus, amit nem bántam meg, mert a Főiskola is, és a tanítás is egy nagyszerű Műhely volt, annak ellenére, hogy abban a korban a durva, lélektelen kommunizmus mindenre rányomta bélyegét.

A rovásírást Édesapámtól tanultam, ő még cserkészként sajátította el. Szüleimtől tanultam azt is, hogy a Kárpát-medence a magyarok őshazája. Hogy ebben igazuk volt, arra éppen a rováslelkek kutatása során találtam bizonyítékokat.

Kutatói tevékenységemet az egész Kárpát-medence területén folytattam, rováslelkek lelőhelyein, múzeumokban, templomokban, régi temetőkben, nagy könyvtárakban. Több rováslelket fedeztünk fel férjemmel, Szakács Gáborral és velünk utazó barátainkkal.

Szakács Gábor ötlete volt, hogy szervezzünk rovásírás versenyeket az egész Kárpát-medencére kiterjesztve, ebben tevékenyen részt vettem.

A rovásírással kapcsolatban eddig 14 könyvet írtam, férjemmel közösen pedig négyet.

Tagja vagyok a Magyarok Világszövetségének. A Világszövetség kiadványába, a Honlevél-be 50 részes sorozatot írtam a rovásírásról. A Történelmi Vitézi Rend tiszteletbeli tagja vagyok, Gábor Áron Díjas és Urmánczy Nándor Díjas (mindkettő székely ajánlásra), és a Budapest Főváros XVI. kerületéért kitüntetés tulajdonosa.

Érdeklődési köröm többek között: a magyarok régi írása, általában a régi írások, történelem, bolygónk őstörténete, a magyar nyelv története, néprajz, mitológia, festmények, költészet, természeti környezetünk, különösen a fák, madarak.